

Doc. GA42/EC41/REP/13/tr

KEİPA GENEL KURULU KIRK İKİNCİ OTURUMU
EKONOMİ, TİCARET, TEKNOLOJİ VE ÇEVRE İŞLERİ KOMİSYONU

RAPOR*

**"KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ: NEDENLERİ, ETKİLERİ VE KEİ ÜYE
ÜLKELERİ İÇİN OLASI SONUÇLARI"**

RAPORTÖR: Sn. Reşat DOĞRU (Türkiye)

* Rapor Metni Ekonomi, Ticaret, Teknoloji ve Çevre İşleri Komisyonunun, 4 Eylül 2013 tarihinde Gence'de yapılan Kırk Birinci Toplantısında müzakere ve kabul edilmiş ve 18 Aralık 2013 tarihinde Tiflis'te gerçekleştirilen Kırk İkinci Genel Kurul'da onaylanmıştır.

I. GİRİŞ

1. Dünyanın iklimini belirleyen faktörler, gezegenimizin dört buçuk milyar yıllık geçmişi boyunca büyük oranda değişmiştir. Yaklaşık 3 milyar yıl önce, gezegenimizin atmosferi günümüzdeki bileşim özelliklerine yakın bir hal aldığı sırada, birbirini takip eden sıcak ve soğuk buzul ve buzul arası dönemler meydana gelmeye başlamıştır. En yeni jeolojik dönem olan Holosen, 11,500 yıl önce, yani son buzul çağından sonra (18,000) yıl önce başlamıştır ve halen devam etmektedir.
2. İklim değişikliği ve küresel ısınma, uygarlığımızı etkileme ve geniş kapsamlı sorunlara ve olumsuzluklara yol açma olasılığına sahip, ciddiyetle ele alınması gereken konulardır. Bu hususa geleneksel yöntemlerle yaklaşmak etkin olmaktan uzak bir tablo çizebilir; bu da süreci durdurmak için yapılacak müdahalelerde yeni nesil teknoloji ve çözümlerden faydalanılması gerektiği anlamına gelmektedir. İklim değişikliğinin en yıkıcı sonuçlarını önlemek için şu an elimizde bulunan en etkin araçlar daha temiz enerji kaynakları ve sürdürülebilirliği daha yüksek endüstriyel süreçler olabilir.
3. Uzun vadede çözüm sağlayacak teknolojiler henüz emekleme aşamasındayken, iklim değişikliğinin daha özel ve bölgesel sonuçlarını ele almamızı sağlayacak kaynaklar geniş oranda mevcut olabilir. Hava ve iklimle ilgili daha ciddi sorunların ve zorlukların üstesinden gelmek için binalara, altyapıya hatta şehirlere yönelik yeni inşaat teknikleri ve tasarımlarına ihtiyaç duyulabilir. İklim değişikliği sorunu karşısında başarı şansı en yüksek muhtemel çözümler, mümkün olan en etkin sonucu elde etmek için çeşitli araçları, kaynakları ve teknolojileri bir arada kullanacak olanlardır.
4. İklim değişikliği, gelecek nesillerin ilgilenmesi gereken uzak bir sorun değil günümüzün bir meselesidir. Halihazırda mevcut olan ve öngörülen iklim sorunları, nüfus artışı, kentleşme ve göç gibi faktörlerle daha da ağır bir hal almaktadır. İklim değişikliği, hükümetlerce, içtenlikle ve işbirliği içerisinde ele alınması gereken bir güvenlik ve sürdürülebilir gelişim meselesi olarak muamele görmelidir. İklim değişikliğine yönelik çözüm çabaları, hükümetler ve parlamentolara ek olarak yerel toplulukları, sivil toplum örgütlerini, akademik dünyayı ve iş çevrelerini de içine alan daha geniş bir katılımcı taban tarafından ele alınmalıdır.
5. İklim değişikliğini ele almak yalnızca sorunları çözmek anlamına gelmemekte, hatta yeni fırsatlardan yararlanmayı da içermektedir. Örneğin turizm, ısınmanın beraberinde getirdiği sonuçlardan faydalanabilir; Akdeniz'deki benzer yerlere kıyasla daha kısa ömürlü bir mevsim olan yaz mevsiminin uzaması sayesinde dağlık alanlardaki tesislere olan talep, insanların şehirlerdeki sıcak dalgalarından kaçma arzusuyla doğru orantılı olarak artmıştır.
6. Çevre güvenliği, 21. yüzyılda insanın refah ve sağlığının vazgeçilmez bir parçası olarak kabul edilmektedir. Küreselleşme süreci çevrenin korunmasıyla ilgili birçok soruna yol açmıştır. Bölgesel işbirliği kilit öneme sahiptir ve bu nedenle bölgesel kuruluşlar, iklim değişikliğine ilişkin zorluklar ve fırsatlar konusunda daha etkin biçimde çalışmak üzere cesaretlendirilmelidir.
7. KEİPA, 26 Haziran 2012'de İstanbul'da dışişleri bakanları tarafından kabul edilen KEİ Ekonomik Gündemi - Gelişmiş KEİ Ortaklığına Doğru Yeni Ekonomi Gündemi'ni ve 23 Nisan 2013'te Belgrad'da KEİ üye devletleri doğal kaynaklar ve çevre bakanları tarafından kabul edilen İklim Değişikliği ve Yeşil Ekonomiye Dair Belgrad Ortak Deklarasyonu ve KEİ'nin Rio + 20'ye yaptığı katkıyı takdir etmektedir.

8. Asamble çevrenin korunması meselesinin önemini her daim vurgulamıştır. KEİPA, 1994 yılında Tirana'da düzenlenen Genel Kurul'da çevreyle ilgili sorunları müzakere etmiş ve bir Rapor ile "Karadeniz'in Çevre Sağlığı" konulu 5/1994 sayılı Tavsiye Kararı'nı kabul etmiştir. 2001 yılında Bakü'de düzenlenen Genel Kurul'da "Karadenizde Çevrenin Korunması: Yeni Güçlükler" başlıklı Rapor ve ardından 49/2001 sayılı Tavsiye Kararı kabul edilmiştir. KEİPA Genel Kurulu, 2005 yılında Kiev'de düzenlenen toplantısında "Karadeniz Bölgesinde Çevresel Sorunların Çözümlerinin Ekonomik Yönleri" konulu Rapor'u ve onu müteakiben 81/2005 sayılı Tavsiye Kararı'nı kabul etmiştir. KEİPA Genel Kurulu, 2007 yılında Tiflis'te düzenlenen toplantısında "Küresel İklim Değişimi: KEİ Devletleri için Sonuçları" konulu Rapor'u ve onu müteakiben 99/2007 sayılı Tavsiye Kararı'nı kabul etmiştir. Bu belgeler Asamble'nin bu konu hakkındaki genel stratejisini belirlemektedir.
9. Mevcut Rapor, Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Komisyonu'ndan, sivil toplum kuruluşlarından, bilimsel araştırmalardan ve ilgili internet sitelerinden alınan belgelere dayanmaktadır. Raportör, aynı zamanda Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan, Yunanistan, Romanya, Rusya, Türkiye ve Ukrayna ulusal delegasyonlarına da bu alandaki gerekli bilgileri paylaştıkları için müteşekkirdir.

II. DÜNYADAKİ MEVCUT İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

10. Küresel ısınmanın son birkaç on yıl içerisindeki artışının insan faaliyetleri sebebiyle olduğu, küresel iklim değişikliğinin halihazırda yüzey hava sıcaklıklarının artmasına, küresel deniz seviyelerinin yükselmesine, buzulların erimesine ve birçok fiziksel ve biyolojik sistemin değişmesine yol açtığı konusunda güçlü bir bilimsel fikir birliği bulunmaktadır. Bu fikir birliği, 2005 yılında Brezilya, Kanada, Çin, Fransa, Almanya, İtalya, Hindistan, Japonya, Rusya, İngiltere ve ABD'yi temsilen 11 önde gelen akademisyenin imzaladıkları ortak bildiri ile desteklenmiştir. Bildiri, iklim değişikliğinin su kaynakları, tarım, doğal ekosistemler ve insan sağlığı açısından hem faydalı hem de zararlı sonuçlarının olacağını vurgulamıştır.
11. İklimde yaşanacak değişiklikler ne kadar büyük ve hızlı olursa olumsuz etkilerin baskın olma ihtimali de o denli yüksek olacaktır. İklim sisteminin büyük bölümünün sera gazı konsantrasyonlarındaki değişikliklere yavaş cevap verdiği ve sera gazı miktarının bugünkü seviyede sabitlenmesi durumunda bile iklimin geride kalan on yıllar içerisindeki artan salınım miktarlarına uyum sağlarken değişmeye devam edeceği de raporda belirtilmiştir. Bildiri iklimdeki değişikliklerin devam etmesinin kaçınılmaz olduğunu ve devletlerin buna hazır olması gerektiği sonucuna varmaktadır.
12. İnsan kaynaklı iklim değişikliğinin sebebi, endüstri, ulaşım, tarım ve diğer hayati ekonomik sektörlerde ortaya çıkan sera gazıdır. İklim değişikliğine en büyük katkıyı karbondioksit yapmaktadır. Fosil yakıtlar (kömür, petrol ve gaz) ve ciddi miktarda metan ve azot oksit, insanlığın en büyük karbondioksit (ve bitmemiş yanmadan kaynaklanan is olan siyah karbon) kaynaklarıdır. Ormanların kesilmesi ve diğer toprak kullanım değişiklikleri de büyük miktarda karbondioksit salınımına neden olmaktadır. Metan gazı ise çiftlik hayvanları, pirinç tarlaları ve insan tarafından oluşturulan atıkların bertarafı ve arıtılması ile meydana gelmektedir.
13. Gübre kullanımı ortaya azot oksit çıkmasına sebep olmaktadır. Endüstri, CFC, HCFC ve sülfür hekzaflorür gibi özel kullanım alanları olan uzun ömürlü ve güçlü etkiye sahip sera gazları yaratmıştır. Güneşten Dünya'ya ulaşan enerjinin çoğu, ya uzaya dağılan ya da atmosferi geçip gezegenimizin yüzeyini ısıtan görülebilir ışık biçimindedir. Dünya güneşten çok daha soğuk olduğu için, enerjiyi kızılötesi veya termal radyasyon şeklinde

yayar. Kızılötesi radyasyon, görülebilir ışık gibi doğrudan havanın içinden geçemez; fakat bir kısmı sera gazları tarafından engellense de, Dünya'nın yaydığı kızılötesi radyasyonun çoğu bir şekilde uzaya yayılır. Sera gazı miktarı arttıkça, atmosferin alt katmanlarındaki kızılötesi enerji miktarı ve dolayısıyla da Dünya yüzeyinin ısısı daha da artmaktadır.

14. Geride kalan 800,000 yıllık dönem içerisinde atmosferdeki karbondioksit miktarlarıyla küresel sıcaklıklar arasındaki ilişki açıkça ortaya konmuştur. Bazen küresel ısınmanın güneşten gelen enerji miktarlarında oluşan değişikliklerden kaynaklandığı iddia edilmektedir. 1750 yılından beri güneşten gelen enerji miktarı ya sabit kalmış ya da cüzi miktarda artmıştır. Eğer küresel ısınmanın sebebi daha aktif bir güneş olsaydı, bilim insanları atmosferin tüm katmanlarında artan ısı değerlerini tespit ederlerdi. Fakat yapılan araştırmalar atmosferin üst kesimlerinde soğuma tespit ederken, yüzeyde ve atmosferin alt kesimlerinde ısınma olduğunu göstermiştir. Bunun sebebi, sera gazlarının ısıyı stratosfere ulaşmadan alt atmosferin kısımlarında hapsedmesidir. Yalnızca güneşin yaydığı enerjideki değişimleri hesaba katarak hazırlanan iklim modelleri, geride kalan yüzyıl içerisinde ya da daha eskiden başlayan sıcaklık değişikliklerini açıklayamamaktadır.
15. Bugün iklim, atmosferden ve okyanuslardan; rüzgar profillerinden, radar sistemlerinden ve deniz suyu sıcaklıklarını ve akıntıları gözlemleyen Argo şamandıraları, bulutlu alanları, sıcaklığı, su buharını, atmosferin kimyasal özelliklerini, deniz seviyesini, buz örtülerini, ormanlık alanları ve diğer küresel iklim değişkenlerini ölçen uydular gibi diğer özel alıcılardan gelen verileri toplayan binlerce hava istasyonu, balonlarla atmosferin üst katmanlarına taşınan ölçüm cihazı, uçurtma, uçak, roket ve ticari gemi ile doğrudan izlenmektedir. Yüksek hızlı iletişim sistemleri ve İnternet devasa miktarlarda verinin bu kaynaklardan veri işleme ve araştırma merkezlerine iletilmesini sağlamaktadır.
16. Yapılan bu iklim gözlemleri, insan dışındaki sebeplerle açıklanamayacak netlikte bir ısınma olduğunu göstermektedir. Gözlemler sonucu elde edilen veriler, Küresel İklim Gözlem Sistemi (GCOS) ve Küresel Atmosfer İzleme (GAW) aracılığıyla işbirliği yapan ajanslar ve ağlar tarafından toplanmaktadır.
17. İklim sistemi son derece karmaşıktır. Atmosfer, gittikçe artan sera gazı miktarlarına ısınarak cevap verir, bu da bulutlarda, su buharında, kar ve buz örtüsünde ve okyanuslarda değişikliklere sebep olur. İklim değişikliğini etkileyen ilave değişkenler arasında kirlilik, ormanların azalması, kentleşme ve diğer insan faaliyetleri sıralanabilir. Bu çeşitli faktörler birbirlerini etkilemekte ve sonuç olarak iklim değişikliğini hızlandırma veya yavaşlatma potansiyelini barındırmaktadır.
18. Küresel sıcaklıklar artmaya devam etmektedir. Küresel sıcaklık ortalamasının 20. yüzyıl içerisinde $0,6^{\circ}\text{C}$ yükseldiği hesaplanmaktadır. Isınmanın hızı, doğal değişkenler sebebiyle yıldan yıla farklılık göstermesine rağmen, insan kaynaklı ısınma eğilimi devam etmiştir. 160 yıl önce modern sıcaklık gözlem çalışmalarının başlamasından bu yana kaydedilen en sıcak on yıllık dönem 2001-2010 yılları arasında gerçekleşmiştir. Küresel kombine kara-hava yüzeyi ve deniz yüzeyi ortalama sıcaklıklarının, bahsedilen on yıllık dönemde 1961-1990 ortalaması olan $14,0^{\circ}\text{C}$ seviyesinden $0,47^{\circ}\text{C}$ daha yüksek olduğu hesaplanmıştır. 2010'un, modern sıcaklık ölçümünün başlangıcından beri dünya çapında kaydedilen en sıcak yıl olduğu tahmin edilmekte, onun hemen ardındansa 2005 yılı gelmektedir. 1985 yılından bu yana ortalamanın altında kalan küresel sıcaklık değerlerinin görüldüğü bir tek yıl bile olmamıştır. 2001-2010 dönemi aynı zamanda her bir kıta için kaydedilen en sıcak on yıl olma özelliğini de taşımaktadır. Avrupa ve Asya, bu dönem içerisindeki en büyük ortalama sıcaklık sapmasını ($+0,97^{\circ}\text{C}$) yaşarken, Güney

Amerika, tüm kıtalar içerisinde en düşük ortalama sıcaklık sapmasını (+0,41°C) görmüştür.

19. Isınmayla birlikte okyanusların üst katmanları genişlerken, eriyen buzullar ve buz örtülerinden gelen sular denizlerin hacmini daha da artırmaktadır. Akıntılarda ve kara hareketlerinde meydana gelen yerel değişiklikler, deniz seviyelerinde meydana gelen değişikliklerin aynı olmadığı, bazı kıyı bölgelerinin diğer yerlere göre daha fazla etkilendiği anlamına gelmektedir. Isınma, okyanusların daha derin katmanlarını etkiledikçe ve buzlar erimeye devam ettikçe deniz seviyeleri de yükselmeye devam edecektir. Ortalama küresel sıcaklık artıyor olsa da, gezegenin bazı bölgeleri anormal soğuklar yaşamaktadır.
20. Son zamanlarda olağanüstü atmosfer olaylarında görülen artış eğilimi, iklim değişikliğinin beklenen etkileri arasındadır. İnsan faaliyetlerinin etkisiyle aşırı sıcak ve soğuk geceler ile günlerin sıcaklıklarının artış göstermiş ve insan kaynaklı iklim değişikliğinin, sıcak dalgaları yaşanması riskini arttırmış olması ihtimali de oldukça yüksektir. Bazı bölgelerde yoğun yağış olaylarının sayısında istatistiksel anlamda kayda değer bir artış eğilimi olduğu görülmüştür.
21. İklim bilimciler, gözlemlenen tekil olayların henüz iklim değişikliğine yorulmayacağına inansalar da, artan sayıda bilim insanı, iklim değişikliği olmasaydı son yıllarda yaşanan pek çok olayın ya farklı bir şekilde cereyan edeceği ya da hiç meydana gelmeyeceği sonucuna varmaktadır. Çeşitli türde olağanüstü olayların ne kadarlık bir yüzdesinin iklim değişikliğine bağlanabileceğinin ve iklim değişikliğinin bu tarz olayların meydana gelme ihtimalini ne şekilde etkilediğinin tespit edilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir.

III. ULUSLARARASI ÇERÇEVE

22. BM'nin ilk defa ekonomik kalkınmanın ilkelerinin yeniden belirlenmesinde ve küresel kirliliğe yol açan yenilenmesi mümkün olmayan doğal kaynakların oransız kullanımını azaltma yolları bulunmasında hükümetlere yardımcı olmaya çağrıldığı, 1992 yılında Rio-de-Janerio'da düzenlenen Dünya Zirvesi, ekolojik sorunlar hakkındaki çağdaş müzakerelerin başlangıcını teşkil etmektedir. Hükümetler, ulusal ve uluslararası ekonomi politikalarının doğrultusunun yeniden belirlenmesi ve ekonomik karar alma mekanizmalarında ekolojik faktörlerin ciddi biçimde göz önünde bulundurulması gerektiğini fark etmişlerdir.
23. BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) (New York, 1992); BMİÇDS'ye bağlı Kyoto Protokolü (Kyoto, 1997); Uzun Menzilli Sınır Ötesi Hava Kirliliği Sözleşmesi (Cenevre, 1979); Sınıraşan Su Yollarının ve Uluslararası Göllerin Korunması ve Kullanımı Sözleşmesi (Helsinki, 1992) gibi çevrenin korunması konusunda imzalanmış ve kimi KEİPA üye devletlerinin de taraf olduğu sözleşmeler özel bir öneme sahiptir. Bu alandaki eylem planının uygulamaya konması için yasal uyumlulaştırma çalışmalarının yapılması ve Karadeniz bölgesindeki kirlilik düzeyinin kontrol edilmesine dair ortak politik stratejilerin geliştirilmesi hayati öneme sahiptir.
24. Nisan 1992'de imzalanan ve tüm ülkeler tarafından onaylanarak 1994 yılında yürürlüğe giren Bükreş Sözleşmesi, işbirliği ve sorumluluk çerçevesi için, bireylerin topraklarına verilen zararlar karşısında tazminat talep edebilecekleri yasal bir zemin oluşturmaktadır. Sözleşme'nin, Karadeniz bölgesinin deniz ortamının korunması ve kullanımı için yetkili uluslararası örgütler ile koordineli bölgesel bir yaklaşım temelinde daha yakın bir işbirliğine ihtiyaç olduğunu belirtmesi oldukça önemlidir.

25. 1992 yılındaki Rio Dünya Konferansı'nın çıkarımları doğrultusunda, Karadeniz'e kıyısı olan altı devletin Çevre Bakanları, Nisan 1993'te Odessa'da belli bazı görevler, öncelikler ve hedeflere dair bir deklarasyona imza atmışlardır. Bu toplantı, düşük atıklı teknolojilerin, çevresel etki değerlendirme ve kullanım ücretlerinin belirlenmesi için stratejilerin ve inisiyatiflerin geliştirilmesine yönelik yardımlaşma ve işbirliğinin başlamasına olanak sağlayan, hükümetler temelinde gerekli resmi yetkilendirilmeyle sonuçlanmıştır.
26. 1993 yılında Karadeniz ülkeleri, Dünya Bankası, BM Kalkınma Programı ve BM Çevre Programı işbirliğiyle kurulan Küresel Çevre Fonu'ndan (KÇF), yardım talep etmiştir. AB ile ortaklaşa olarak üç yıl süren KÇF, Kanada ve Japonya'nın desteğinin ardından, eşgüdüm çerçevesinde Karadeniz Çevre Programı (KÇP) oluşturulmuştur. Önceliklerin belirlenmesi ve çevre yönetiminin teşkil edilmesinde iletişim imkanlarının ve bilginin yayılmasının sahip olduğu büyük önem göz önünde bulundurularak ilgili ülkelerde Faaliyet Merkezleri kurulmuş ve İstanbul'da Program Koordinasyon Birimi (PKB) oluşturulmuştur. KÇP, Karadeniz bölgesinde çevrenin bozulması hakkında analizler sunan önemli bir faktör haline gelmiştir.
27. Güney Kafkasya'da çevrenin korunması sorunu, 1999 yılından başlayarak Kafkasya Hükümetler Arası İşbirliği İnisiyatifi çerçevesindeki müzakerelerin konusu olmuştur. Bu program içerisinde Ermenistan, Almanya ile bir dizi anlaşma imzalamıştır. Ermenistan, çevrenin korunması alanındaki ikili anlaşmalar çerçevesinde Gürcistan, Yunanistan ve Rusya ile yakın bir işbirliği yürütmektedir. Azerbaycan, yabancı petrol şirketleriyle, petrol çıkarılması ve üretimine ilişkin olarak 15'ten fazla anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşmalar, Azeri uzmanlar ile işbirliği içerisinde yabancı petrol şirketleri tarafından yürütülmektedir. Petrol sahalarının işletilmesi ve kullanılması esnasında çevre bilimcilerin ve petrol şirketlerinin faaliyetlerinde, uluslararası kabul görmüş standartlara ve anlaşmalara uyulmakta ve en gelişmiş ve modern teknolojiler kullanılmaktadır.
28. Bulgaristan ve Romanya arasında kurulan işbirliği, KEİPA üye devletleri arasındaki işbirliğinin iyi bir örneğini teşkil etmektedir. Çevrenin korunmasına dair Hükümetler arası Komisyon'un faaliyetleri çerçevesinde, bir dizi önemli çok taraflı araç elde edilmiştir, bunlardan bazıları şunlardır: Çevrenin Korunması Sözleşmesi; Karadeniz'i Kirilenmeden Koruma Sözleşmesi; Tuna Nehri Koruma ve Sürdürülebilir Kullanma İşbirliği Sözleşmesi, 1999 Romanya ve Bulgaristan Çevre Bakanları Toplantısı Protokolü; Bulgaristan, Moldova, Romanya ve Ukrayna Çevre Bakanları Toplantıları Protokolleri, Bulgaristan, Moldova, Romanya ve Ukrayna Çevre Bakanları Arasında Aşağı Tuna Yeşil Koridoru Geliştirme İşbirliği Deklarasyonu; ve 2000-2005 dönemini içeren Beş Yıllık Romanya ve Bulgaristan Çevre Bakanları Programı.
29. Çevrenin Korunması ve Doğal Kaynakların Akılcı Kullanımı Özel Anlaşması (2003), Ukrayna ve Bulgaristan Çevre Bakanlıkları arasında bu alandaki etkileşimi düzenlemektedir. Bulgaristan-Ukrayna Hükümetler arası Ticari ve İktisadi İşbirliği Komisyonu çerçevesinde tertiplenen düzenli müzakereler de bu konuya ilave katkılar sağlamaktadır.
30. KEİPA üye ülkelerinden beşinin aynı zamanda Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) üyesi olduğu gerçeği düşünüldüğünde, BDT çerçevesi içerisinde Ekoloji ve Doğal Ortamın Korunması İşbirliği Anlaşması'nın imzalandığı ve BDT Ekoloji Hükümetler arası Konseyi'nin faaliyetlerini bu belge üzerine temellendirdiği de belirtilmelidir.
31. Avrupa Birliği, iklim değişikliğiyle mücadele konusundaki uluslararası çabalarda en ön safta yer almaktadır. AB, kendi sera gazı salınımlarını ele alma konusunda ciddi adımlar

atmaktadır. Komisyon, Mart 2000'de bir dizi yeni politika ve önlemler getiren Avrupa İklim Değişikliği Programı'nı (AİDP) başlatmıştır.

32. Avrupa Birliği'nin girişimiyle 2011 yılındaki Durban İklim Konferansında tüm ülkeleri kapsayacak yeni bir uluslararası iklim değişikliği anlaşması hazırlanması için müzakereler başlamıştır. Anlaşma, protokol, başka bir hukuki enstrüman veya tüm taraflar üzerinde yaptırım gücü olan, üzerinde fikir birliğine varılmış başka bir belge şeklinde olacaktır. Anlaşma, 2015 yılında kabul edilecek ve 2020'den itibaren yürürlüğe girecektir. Anlaşma, Gelişmiş Eylem için Durban Platformu denilen bir süreç ile müzakere edilmektedir.
33. Durban iklim değişikliği konferansı, mevcut salınım taahhütleri ile küresel ısınmanın 2°C'nin altında tutulması için gereken azaltma arasındaki farkın kapatılması için 2020 yılına kadar sera gazı salınımının azaltılmasını sağlamak amacıyla küresel faaliyetlere hız verilmesi gerekliliğinin farkına varmıştır. Gelişmiş Eylem için Durban Platformu, 2020 öncesi salınım azaltımı hedeflerinin yükseltilmesi için bir dizi çalışmayı da bünyesinde barındırmaktadır .
34. Avrupa Komisyonu Mart 2013'te, 2015 Anlaşmasının en iyi ne şekilde hazırlanabileceği konusunda halka açık bir müzakere başlatan bir İstişari Bildirim yayımlamıştır. Belge, birçok önemli soru yöneltmekte ve taraflara, üye devletlere ve AB kurumlarına görüşlerini belirtme çağrısı yapmaktadır. 2012 yılındaki Doha İklim Değişikliği Konferansında, etkinlikler için bir takvim belirleyen ve 2013-2014 bu çalışmanın daha da ileri taşınması için ele alınması gereken konuları öneren detaylı bir çalışma programı üzerinde anlaşmaya varılmıştır .

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN TARIMIN GELİŞİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

35. Küresel iklim değişikliğinin tarım üzerindeki olası etkilerine dair çalışmalar, farklı sonuçlar sunmaktadır. Hem olumlu hem de son derece olumsuz senaryolar mevcuttur. Birçok uzman, sıcaklıktaki hafif artış sayesinde ılıman bölgelerdeki orta ve yüksek rakımlı bölgelerde tahıl veriminde oluşacak küçük çaplı olası olumlu sonuçlara işaret etmektedir. Fakat sıcaklık daha arttıkça, olumlu etkiler, kayıplara dönüşmektedir.
36. Tarım üzerindeki ilk somut etki, geliştirilecek zirai teknikler ve artan su talebiyle üstesinden gelinebilecek olan verimliliğin azalmasıdır. Güney bölgelerdeki ekinler, Kuzey bölgelerdekilere kıyasla daha fazla gelişme eğilimi göstermektedir, bu nedenle alışıldık bölgelerin değiştiği gözlenmiştir; verimdeki değişkenlik artmıştır; genellikle daha az verim görülmektedir; erozyon ve artan tuzluluk oranları gibi toprak değişimleri mevcuttur ve hayvan nüfusu hastalıklardan daha fazla etkilenmektedir.
37. Küçük ölçekli çiftlik sahipleri, ekonomik ve sosyal zorluklarla başa çıkma konusunda daha fazla güçlüklerle karşılaştıklarından, iklim değişikliği konusunda daha savunmasızdırlar. Dahası, zorlu çevresel koşullar, çiftçilerin bu zayıflıklarını artırmakta ve uyum sağlama yeteneklerini azaltmaktadır. Kırsal alanlar, özellikle de tarımsal faaliyetlerin günlük yaşamın temelini oluşturduğu düşük gelir seviyesine sahip bölgeler iklim değişikliğine en çok maruz kalan bölgelerdir.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN İNSAN SAĞLIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

38. İklim değişikliğinin halk sağlığı üzerindeki en belirgin etkisi, aşırı sıcak dönemlerde yaşanan sağlık sorunları olarak görünmektedir. Daha sıcak ve nemli iklim nedeniyle, kalp damar ve enfeksiyöz solunum hastalıklarının görülme sıklığı artmıştır.

39. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre, dünyanın sıcaklığı geçmiş 100 yılda 0,75 °C civarında artış göstermiştir. Geride kalan 25 yıl süresince, küresel ısınma hızı artarak, her on yılda 0,18 °C artış seviyesini aşmıştır. Hayvan ve böceklerin, özellikle de tehlikeli bulaşıcı hastalık (kene kaynaklı ansefalit, kene kaynaklı Lyme hastalığı, kanamalı ateş, Batı Nil humması) taşıyan cinslerin yaşam alanlarının sınırları ısınma ile değişmektedir. KEİ bölgesindeki tıbbi kurumlar, bölgeye yabancı hastalıkların önlenmesi, teşhisi ve tedavisi konusunda hazır olmayabilir.
40. Bahsedilmesi gereken olası diğer etkiler arasında; olağanüstü doğal olaylara bağlı olarak artan ölümler, sakatlıklar, kazalar, özellikle risk grubundaki bireylerde hastalık yapıcı enfeksiyon görülme sıklığının artması, hastalığın başka ülkeleri kapsayacak şekilde genişlemesi, su kaynaklarının kirlenmesi nedeniyle görülen hastalıklar, doğrudan denize boşaltım yapan kanalizasyon sistemleri nedeniyle kıyı bölgelerde yaşayan nüfusta artan sağlık sorunları görülmesi, olağanüstü doğal olayların sağlık üzerindeki dolaylı etkileri, özellikle sel (ör: kolera, dizanteri ve hepatit A), sayılabilir. Risk grubundakiler (ör: göçmenler, uzak alanlarda, izole toplumlarda yaşayanlar), etkin tıbbi desteğe gereken ölçüde ulaşamadıklarından bilhassa tehlike altındadırlar.

IV. KEİ ÜYE DEVLETLERİ'NDEKİ DURUM

41. Ortak faaliyet için uluslararası hukuki zemini oluşturan Bükreş Anlaşması'nın imzalanmasının hemen ardından, KEİ Çevre Koruma Çalışma Grubu çerçevesinde, Avrupa Komisyonu (PHARE ve TACIS programları), BM uzman kuruluşları (UNDP ve UNEP), Dünya Bankası v.s. kuruluşlarla işbirliği içerisinde detaylı bir biçimde ekolojik programlar hazırlanmıştır.
42. KEİ Çevre Koruma Çalışma Grubu, KEİ üye devletlerinin Bükreş Anlaşması ve Odessa Deklarasyonu temelinde çevrenin korunması alanında işbirliği yapmalarına ve hava, su ve toprak kirliliğinin gözlenmesi, endüstriyel felaketlerin ve doğal afetlerin neden olduğu çevresel sonuçların ortadan kaldırılması, doğanın korunması ve bölgelere yoğunlaşmış yönetim stratejileri belirlenmesi ve yalnızca çevre dostu faaliyetleri göz önünde bulundurulduğunda bile bölge için büyük potansiyele sahip turizmin geliştirilmesi başlıklarından oluşan dört konuda işbirliğinin güçlendirilmesine büyük önem vermektedir.
43. Karadeniz Çevre Programı, Bulgaristan, Gürcistan, Romanya, Rusya, Türkiye ve Ukrayna'nın oluşturduğu KEİ üyesi altı devlet tarafından 31 Ekim 1996 tarihinde imzalanmıştır. Bu Program, öncelikli olarak Karadeniz'in Rehabilitasyonu ve Korunması Stratejik Eylem Planı'nın gerçekleştirilmesi hususuna odaklanmıştır. Stratejik Eylem Planı, üç alanda işbirliği öngörmektedir: kirliliğin azaltılması, canlı kaynaklarının yönetimi (balıkların yumurtlaması, insan sağlığının korunması) ve kıyı bölgelerinde sürdürülebilir insani gelişmenin sağlanması. İşbirliği, her ülkede detaylı biçimde ulusal eylem planlarının hazırlanması üzerine inşa edilmelidir.
44. 2012 yılında kabul edilen yeni KEİ Ekonomi Gündemi "Gelişmiş KEİ Ortaklığına Doğru Yeni Ekonomi Gündemi", küresel ve yerel çevrede ortaya çıkan zorluklar ve fırsatlar karşısında kullanılmak üzere oluşturulmuştur. Bu yeni bölgesel strateji 17 öncelikli faaliyet alanında ulaşılması gereken hedefleri belirlemektedir; bunların arasında çevrenin korunması ve muhafazasına ilişkin hususlar da dahildir.
45. Türkiye, Mayıs 2013'te İstanbul'da düzenlenen Çevre Koruma Çalışma Grubu toplantısında KEİ Çevre Koruma Çalışma Grubu Çalışma Programı Eylem Planı'nı (2012-2013) önermiştir. KEİ üye devletleri arasında bu alandaki işbirliğinin

güçlendirilmesine dair teklifler dışında, Eylem Planının uygulanmasında kat edilen mesafeyi değerlendirecek ve çevre koruma alanında KEİ işbirliğini geliştirmek için yeni hedefler ve öncelikler belirleyecek olan KEİ Üye Devletleri Çevre Bakanları Toplantısı hazırlıklarının öneminden de bahsedilmiştir.

46. KEİ, tarım ve yiyecek açısından BM ile çevre güvenliği konularındaki işbirliğini sürdürmektedir. Bu işbirliği BM Tarım ve Yiyecek Örgütü'nün teknik desteği ile yürütülmektedir. Avrupa Komisyonu, 1997 yılında KEİ'ye, sürdürülebilir gelişim, çevre koruma ve nükleer enerji dahil dört ana başlık altındaki işbirliğini derinleştirilmesi çağrısında bulunmuştur. KEİ, bu teklife karşılık olarak, 1999 yılında "KEİ ve AB arasında İşbirliği Platformu"nu hazırlamıştır. Bu belge, sürdürülebilir gelişim ve çevre koruma alanlarında nükleer güvenlik de dahil işbirliğinin geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedir.
47. KEİ üye devletleri, Avrupa ile entegrasyona devam etme niyetlerini ortaya koyarak, AB ile ortak pazarın kurulmasının çevresel sorunların çözümünü hızlandırabileceğini vurgulamıştır. Bu stratejinin geliştirilmesi, aday ülkelerdeki kamu ve özel sektörlerinin geniş çaplı yatırımlar yapmasını ve bunun yanında uluslararası mali kurumların desteğinin sağlanmasını gerektirmektedir. AB, bu alandaki ana başıçdır ve KEİ ile AB arasında bu alandaki işbirliği, çevre politikası çerçevesindeki faaliyetlerin koordinasyonu için bir temel oluşturabilir.
48. Avrupa Birliği'ne girişleriyle birlikte Romanya ve Bulgaristan, Maastricht Anlaşması hükümleri doğrultusunda uzun dönemli çevresel stratejileri kabul etmişlerdir. Bu ülkeler, faaliyetlerinde iki temel konuyu kabul etmişlerdir; birincisi hukuki uyumlulaştırma (Avrupa müktesebatı ile uyum); ikincisiyse Avrupa kanunları külliyatını gözleme ve uygulama kapasitesine sahip uygun kurumsal çerçevenin geliştirilmesini gerektiren kurumsal reformlar.
49. Aday ülkeler, bunun yanında, AB mevzuatı ile uyumlu olarak şu önlemleri almak zorundadır: çevre sektöründeki ana yatırımlar konusunda ekonomik bir aygıt gibi işleyecek faal durumda bir Çevre Vakfı'nın kurulması, ana direktiflerin uygulanması için yapılan harcamalara ve ilgili mali planlara dair özel değerlendirmelerin yayımlanması.

ERMENİSTAN

50. 90'lı yıllarda başlayıp halen devam etmekte olan araştırma, Ermenistan Cumhuriyeti topraklarında hava sıcaklığındaki yıllık ortalama artış hızının, istikrarlı biçimde küresel sıcaklık artışından yaklaşık %50 (en son verilere göre küresel ısınma 0,70°C artış gösterirken Ermenistan Cumhuriyeti'nde sıcaklık 1,03°C yükseldi) oranında daha yüksek seyrettiğini göstermektedir. Eğer bu seyir devam ederse, bu durumda küresel sıcaklıkta 2°C artış meydana gelmesi durumunda Ermenistan'daki sıcaklık 3°C artacak, bu da istenmeyen sonuçların doğmasına yol açacaktır. Ermeni bilim insanlarına göre küresel sıcaklık artışını 1,5 derece ile sınırlamak elzemdir.
51. Küresel iklim değişikliğine uyum sağlamak, dağlık ekosistemin küresel ısınmadan çok büyük zarar göreceği olması ve denize ulaşımı olmayan kurak bir bölgede yer alması sebebiyle Ermenistan için öncelikli bir görevdir. Ermenistan, bu şartlar altında "Karayla Çevrili Ülkeler Grubu" içerisinde BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin tarafı olmuştur. Ermenistan Cumhuriyeti'ndeki en zayıf sektörler tarım, su kaynakları ve doğal ekosistemlerdir.
52. Ermenistan, iklim değişikliğine uyum çerçevesinde "ekosistem yaklaşımını" ilan etmiş ve uygulamaya koymuştur. Bu yaklaşım, başka unsurlarla birlikte, diğer küresel ve bölgesel çevre anlaşmaları için sinerji yaratmaktadır. Ermenistan Hükümeti, 10 Kasım 2011 tarihli

N1594 sayılı Karar ile 2015 yılına kadar Ulusal Eylem Planı'nı (UEP) uygulamaya koyma niyetini ilan etmiştir.

AZERBAYCAN

53. Azerbaycan da küresel iklim değişikliğinin etkisinden kaçamamıştır. Azerbaycan topraklarında yıllık ortalama sıcaklık, geride kalan 100 yıl boyunca 0,4°C'den 1,3°C'ye yükselmiştir. Azerbaycan'da sıcaklık dağılımı bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Bu nedenle, Kafkas Sıradağları'ndaki yıllık ortalama sıcaklık artışı 1,1°C ile 1,3°C arasında değişmektedir. Geride kalan 10 yılda, ülkedeki nispeten küçük nehirlerde yaşanan taşkınların sıklığı ve şiddeti artmıştır. Bunun sebeplerinden biri, bir aylık yağışın bu bölgelere bir günde düşmesidir. Geçmiş yıllarda, özellikle de 2003-2010 döneminde Kura ve Aras nehirlerinde yaşanan büyük taşkınlar sebebiyle civardaki köylerde hasar meydana gelmiş ve tarım arazileri ile besi hayvanları olumsuz etkilenmiştir. Azerbaycan'da görülen güçlü rüzgarlar sebebiyle çok sayıda enerji nakil hattında kopmalar meydana gelmiştir.
54. Azerbaycan Cumhuriyeti, son yıllarda iklim değişikliğinin sonuçları ile mücadele alanında kayda değer çaba sarf etmiştir. 2012 yılında, INOGATE programı çerçevesinde, Bağımsız Devletler Topluluğu'nda (BDT) "NIS'de Enerji Piyasası Entegrasyon ve Sürdürülebilir Enerji Desteği (SEMISE)" Projesi hayata geçirilmiştir. Bu Proje enerji yeterliliği bağlamında kilit öneme sahip konulardan biridir.
55. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü, Azerbaycan Petrol ve Gaz Enstitüsü ve Jeoteknik Petrol, Gaz ve Kimya Sorunları Bilimsel Araştırma Enstitüsü himayesi altında ve Atina Milli Üniversitesi Enerji Politikası ve Kalkınma Merkezi işbirliği ile "PROMITHEAS-4" programı çerçevesinde iklim değişikliğinin sonuçlarının hafifletilmesine dair bir Rapor hazırlanmıştır.
56. Azerbaycan, Avrupa Birliği'nin desteğiyle bir bölgesel teknik destek projesi olan "Clima East"e katılmıştır. Sivil Toplum Örgütleri Federasyonu'nun da desteğiyle, alternatif enerji kaynaklarına ilişkin programlar hakkındaki farkındalık seviyesini yükseltmeye yönelik çalışmalar sürmektedir.
57. STÖ'lerin aktif katılımıyla, Güney Kafkasya'da kurak ve yarı kurak ekosistemlerdeki tarımsal biyo-çeşitliliğin muhafazası, korunması ve sürdürülebilir biçimde kullanılmasını hedefleyen, iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlanmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Güney Kafkasya'ya yönelik 2050 yılına kadar olan bölgesel iklim senaryoları hazırlanmış ve Azerbaycan topraklarında iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine en açık bölgeler tespit edilerek sel ve taşkın durumunda su altında kalacak alanların haritası çıkarılmıştır.
58. Azerbaycan açısından iklim değişikliğine uyum sağlamaya yönelik önlemlerin alınması çok önemlidir. Bu amaçla, Üçüncü Ulusal İklim Değişikliği Tebliği çerçevesinde önümüzdeki yıllarda Ulusal Eylem Planı'nın kabul edilmesi planlanmaktadır. Bu program etkin uyum stratejisinin geliştirilmesi çalışmalarını içerecektir. Programda yer alan temel meseleler arasında, karar verme mekanizması için bilimsel temelin geliştirilmesi, uyum önlemlerinin geliştirilmesine yönelik yöntemlerin ve araçların geliştirilmesi ve eğitim programlarının geliştirilmesi yer almaktadır. Üzerinde en önemle durulan konulardan biri, tehlikeli hava olayları durumunda haber verecek bir otomatik uyarı sisteminin kurulmasıdır.
59. Azerbaycan, 1995 yılında Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne taraf olmuştur. 1997 yılında Azerbaycan İklim Değişikliği Devlet Komisyonu kurulmuştur. Azerbaycan 2000 yılından beri Kyoto Protokolü'ne taraftır fakat BM İklim

Değişikliği Çerçeve Anlaşması Ek 1'e taraf değildir. Çevre ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı, 2005 yılında Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın Kararnamesi ile Kyoto Protokolü'nün öngördüğü Temiz Gelişim Mekanizması'nın yürütülmesinden sorumlu kurum olarak atanmıştır. Enerji alanında ise, Alternatif ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları Devlet Ajansı kurulmuştur.

GÜRCİSTAN

60. Küresel İklim Değişikliği, Gürcistan'da kendini yıllık ortalama ve olağanüstü sıcaklıklar, yağış, bağıl nem, yağış rejimleri ve rüzgar gibi temel iklim parametrelerinde yaşanan değişiklikler şeklinde göstermektedir Sıcaklık ve yağışın yükselmesi ve yağış rejimindeki değişiklik Gürcistan'ın hem Batı hem de Doğu kesimlerinde gözlenmektedir. Bu değişikliklerin insan sağlığı, yaşam kalitesi, ekosistemler ve ekonomi üzerinde birden fazla etkisi vardır. Yoğun yağışlar, olağanüstü hava olayları, bunları takiben sıklıkla yaşanan seller, çamur selleri, çığlar, toprak kaymaları son 20 yıl boyunca giderek artan sıklıkta görülmeye başlamıştır. Yağış rejiminde yaşanan değişiklikleri, uzun süreli yoğun yağışlar ve ardından uzun kuru dönemler ve mevsimlerde değişiklikler gözlenmiştir. Eriyen buzullar, çölleşme, kara ve deniz ekosistemlerinin bozulması, ormanların, dağların, kıyı şeritlerinin aşınması ve biyo-çeşitlilikte yaşanan değişiklikler, Gürcistan'da yaşanan değişikliklerin tam olmayan bir listesidir.
61. Tarım, her biri kendine has bir biçimde etki gösteren ve birleştiklerinde hayvancılıkta daha fazla soruna yol açan sorunların etkilediği birçok ekosistemle bağlantılı olması nedeniyle küresel ısınmadan en çok etkilenen alandır. Yükselen sıcaklıklar, değişen yağış değişimleri ve uzun süreli yoğun yağışlar ve kuraklıklarca takip edilmekte, bu da su kaynaklarını ve tarımı olumsuz etkilemektedir. Tarım toprakları değişen nemlilik ve sıcaklık oranları sebebiyle bozulmakta, mevsimlerde yaşanan kayma ve olağanüstü hava olaylarının sayısının artması topraktaki humus oranının azalmasına ve verimli ürün hasatlarının kötüleşmesine sebep olmaktadır.
62. Gürcistan, 1994 yılından beri BMİDÇS'nin (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi) bir parçasıdır ve iklime ilişkin politikalarını Sözleşme ve ona yapılan taahhütler uyarınca yürütmektedir. Gürcistan, şu ana kadar, Sözleşme gereğince, iklim değişikliğinin etkileri, ülkenin hassas alanları ve muhtemel önlemleri ele alan ciddi çalışmaların sonuçlarını yansıtan iki adet Ulusal Bildiri Raporu sunmuştur. Gürcistan, iklim değişikliğine uyum sağlama ve iklim değişikliğini en aza indirme yönünde sağlam adımlar atmaktadır. Gürcistan, her iki doğrultuda da çeşitli projeler yürütmektedir. Uyum sağlama ve iklim değişikliğini asgari düzeyde tutma yönündeki önlemlerin başarıya ulaşması için en önemli araçlardan biri olarak görülen teknolojik yenilenmeye özel bir önem atfedilmektedir. Teknoloji ihtiyacı temelinde yapılan çalışmalar sonucunda, son zamanlarda iklim değişikliğine uyum sağlamaya ve iklim değişikliğini asgari düzeyde tutmaya yönelik birkaç teknoloji tespit edilmiştir. Gözlem istasyonlarının yeni baştan teçhiz edilmesi ve erken uyarı sistemlerinin kurulması da teknoloji alanındaki öncelikler arasındadır.
63. Ülke çapındaki sera gazı (SG) salınımının 1990'lardan beri ciddi oranda azaltılmış olsa da, Gürcistan büyüyen ekonomisine rağmen düşük salınım oranlarını korumayı hedeflemektedir. SG salınımını azaltmayı hedefleyen somut projelere paralel olarak, sistemsel bir yaklaşımın seçilmesi, Gürcistan'ı SG azaltma politikalarını belirleyen detaylı belgelerin hazırlanması çalışmalarına yönlendirmiştir. Gürcistan Hükümeti, Haziran 2011'de yılında düşük salınım gelişim stratejisini (LEDS) ve Ocak 2013'te LEDS'nin geliştirilmesini hedefleyen ve Gürcistan ile ABD Hükümeti arasında Aralık 2012'de imzalanan Mutabakat Anlaşması'na dayanan bir diğer projeyi onaylamıştır. SG salınımını

azaltmaya yönelik somut eylemlerin temelini oluşturacak Strateji Belgesinin 2015 yılında hazırlanması beklenmektedir. Teknolojik yenilenme ve enerji verimliliği, Gürcistan'ın sera gazı salınımını azaltma çabalarında öncelikli alanlar olacaktır.

64. Gürcistan, BMİDÇS'yi (Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi) 29 Ekim 1994 tarihinde onaylamış ve 16 Haziran 199 yılında Kyoto Protokolü'ne katılmıştır. Anlaşmaya Ek I dışı taraf olan Gürcistan, Kyoto Protokolü ile belirlenen üç esnek mekanizmadan yalnızca Temiz Gelişim Mekanizması (TGM) projelerine katılabilmektedir. Gürcistan, bu günlerde 5 adet TGM projesini kaydettirmiştir ve birkaç teklif de kaydedilme yolunda farklı aşamalarda. Gürcistan Hükümeti'nin 20 Ocak 2005 tarihli kararnamesi ile Gürcistan Çevre Koruma ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı, TGM için Atanmış Ulusal Yetkili olarak belirlenmiştir.
65. Gürcistan'ın Karadeniz kıyısındaki bölgeleri, ülkenin küresel ısınmadan en çok etkilenmeye açık kısmını oluşturmaktadır. Mevcut küresel ısınma nedeniyle, Karadeniz ekosistemine yönelik birkaç büyük tehlike ortaya çıkmıştır, örnek vermek gerekirse: östazi (deniz seviyesinde karaya oranla yükselme) hızı yıllık 2,6mm/yıl seviyesine çıkmıştır; son 20-30 yıl içerisinde fırtınaların şiddeti ve sıklığı neredeyse %50 ile %70 oranında artmıştır; buzuldan beslenen nehir deltalarında tuzlanma şiddetini arttırmış ve denizin termal özelliklerinde değişiklik yaşanmıştır.
66. Deniz ekosistemi ile doğrudan bağlantılı olan bu göstergelere ek olarak, hava sıcaklıklarında yaşanan değişimler ve turistik mevsimde aşırı sıcak dalgalarının görülmesi ihtimali de önemli bir rol oynamaktadır.

YUNANİSTAN

67. Akdeniz havzası etrafındaki bölgeler, "Akdeniz iklimi" olarak bilinen ve çoğunlukla ılıman ile serin arasında değişen yağışlı kışlar ve ılık ile sıcak arasında değişen kuru yaz mevsimleriyle karakterize edilen özel bir tür iklime sahiptir. Balkan yarımadasının (Aemos Yarımadası) güney ucunda yer alan Yunanistan, hakim hava sistemleriyle birlikte bölgeden bölgeye değişen iklim koşullarını bulunduğu karmaşık bir topografyaya sahiptir. Bunun sonucunda, iklim, birkaç on kilometre içerisinde Akdeniz ikliminden Alp iklimine dönebilir. Bir diğer baskın özellik, Yunanistan'ın topografyayla birlikte bir dizi iklim özelliğini etkileyen, hatta zaman zaman tipik Akdeniz iklimi olarak adlandırılardan çok farklı özellikler ortaya koyan uzun kıyı şerididir.
68. Şehirlerdeki hava kalitesinin insan faaliyetlerinin bir sonucu olarak kötüleşmesi özellikle dikkat çeken bir konudur. Hava kirliliği, atmosferin doğal kimyasal yapısının, konsantrasyonu içerisindeki bazı bileşenlerinin artması ve/veya başka maddelerin, çoğunlukla da insan kaynaklı içeriklerin eklenmesi nedeniyle bozulması olarak tanımlanabilir. Neredeyse tüm büyük şehirler, nüfuslarının birinci veya ikinci derece olarak betimlenen kirleticilerle olan ilişkileri (endüstri, trafik, enerji ve ısı üretimi) sebebiyle bir dereceye kadar hava kirliliği ile karşı karşıyadır.
69. Birinci derece kirleticiler, kirlilik kaynağından doğrudan atmosfere yayılan is, sülfürdioksit, karbonmonoksit, hidrokarbonlar ve diğer organik gazlar, kurşunoksitler ve insan veya doğal kaynaklı organik veya inorganik çeşitli asıltı parçacıklar gibi kirleticilerdir. İkinci derece kirleticiler ise doğrudan yayılmayan fakat birinci derece kirleticilerin atmosferde, özellikle de yoğun olarak ve uzun süre güneş ışığı alan bölgelerde tepkimeye girmeleriyle ortaya çıkarlar. İkinci derece kirleticilere örnek olarak troposferik ozon verilebilir. Hemen aşağıda, Yunanistan'da görülen birinci derece kirleticilerin baka bir taslağı yer almaktadır.

70. Tarım, iklim değişikliğinden en çok etkilenecek sektördür. Atmosferdeki karbondioksit konsantrasyonu sebebiyle iklim koşullarında yaşanacak değişiklikler, ekinlerin büyüme hızını ve su mevcudiyetini etkileyecek bu nedenle tarımsal verim olumsuz etkilenecektir. AQUACROP modeli kullanılarak yapılan tarım çalışmasında elde edilen sonuçlara istinaden, ekin türüne ve coğrafi bölgeye göre ekin verimindeki değişiklikler 2100 yılına kadar -%75 ila +%26 arasında değişecektir.
71. Orman ve su ekosistemlerine bağlı üretim faaliyetleri de doğrudan iklime bağlıdır. Kereste üretimi olumsuz olarak etkilenecek, hüküm süren kuraklığın gittikçe artan sıcaklıklar ile birleşmesiyle yangın sıklığında kayda değer bir artış görülecektir. Balıkçılık sektöründeki etkilerin de olumsuz olması fakat büyüklük açısından göreceli olarak sınırlı kalması beklenmektedir. Sektörel bir analiz, 2100 yılına kadar deniz suyu sıcaklığında 3,3°C seviyesinde bir artış olması halinde balıkçılık faaliyetlerindeki verimin %2,5 oranında düşeceğini göstermektedir.
72. Nüfusun ve üretim faaliyetlerinin çok büyük oranda (tüm endüstriyel faaliyetlerin %80'i, turizm endüstrisinin %90'ı ve tarımsal faaliyetlerin %35'i) toplanmış olduğu kıyı kesimleri, deniz seviyesindeki artış nedeniyle kıyı şeridi altyapısının bozulması ve sermaye kayıpları gibi sorunlarla yüzleşecektir. Kıyı şeridi sistemlerinin analizine göre, deniz seviyesinde 0,5 m yükselme meydana gelmesi durumunda kara miktarında (ve bunun sonucunda turizm, iskan ve tarım için kullanılan toprak ile orman ve sulak arazi miktarında) azalma ve bununla birlikte 355,76 milyar Avro kayıp meydana gelecektir. Bu sayıya, liman altyapısının göreceği zarar ve kıyı şeridinde yaşayan nüfusun kademeli olarak yerinin değiştirilmesi nedeniyle oluşacak maliyetler de eklenmelidir.
73. Bir dizi sektörel çalışma, insan kaynaklı iklim değişikliği bileşenlerinin biyo-fiziksel etkilerini analiz etmiş ve iklim değişikliğinin 2050 ve 2100 yıllarına kadar sektörlere dağıtılmış maliyetini hesaplamıştır. Daha sonra, sektörel çalışmaların sonuçları, Yunan ekonomisinin genel eşitlik modeli üzerinde uygulanmış, böylelikle iklim değişikliğinin, GSMH, sosyal refah ve sektörel üretimdeki değişiklikler açısından genel maliyeti hesaplanmaya çalışılmıştır. Sektörel çalışmalar aynı zamanda, önleyici tedbirler ile iklim değişikliğine uyum sağlamanın kapsamının belirlenmesine yardımcı olmuşlardır. Bir sonraki adım, uyum için alınacak önlemlerin Yunan ekonomisine toplam maliyetinin ve iklim değişikliğinin yaratacağı zararlarda azalma olacağı göz önünde bulundurulursa bu önlemler sayesinde elde edilebilecek tasarruf miktarının hesaplanması olmuştur.
74. Gelecekte yapılacak çalışmalar, temel stratejik sorun olan iklim değişikliği ile mücadele ederek ve salınım oranlarını düşürerek ekonominin tüm sektörlerine nasıl büyüme artırılabilir konusunu daha derinlemesine incelemek zorundadır. Bu fırsat doğru biçimde kullanılırsa, iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılmasına ve uyum sağlama politikalarına ilişkin maliyetlerin düşmesi sağlanabilir. Yeni teknolojiler, yeni faaliyetler, yeni binalar ve ulaşım imkanları yanı sıra üretim faaliyetlerinin yeniden düzenlenmesi konuları, yeni büyüme çalışmalarının ve düşük salımlı ekonomiler ile olası iklim değişikliği kaynaklı zararların önlenmesi çalışmalarının odağı olmalıdır.
75. İnsan kaynaklı iklim değişikliğini incelerken, analizleri coğrafi bölgeler ve daha zayıf alanlar ile sosyal gruplar üzerinde dağıtarak sektörel çalışmaları daha da derinleştirmek oldukça önemlidir. Bu araştırmayı daha derinlemesine bir şekilde yürütmek, kapsamını genişletmek ve elde ettiği sonuçları farklı alanlara uygulamak, toplumda bir "kritik kütle" meydana getirerek, gerektiğinde, uzun vadeli planlama temelinde iklim değişikliğine ilişkin uygun politik kararların alınması için baskı oluşturabilir ve gelecek nesiller üzerindeki yükü daha da artıracak kısa vadeli, politik bakımdan güvenli fakat sığ kararlar alınmasını önleyebilir. Bu projenin devam etmesi hem bir zorluk hem de fırsat sunacaktır.

ROMANYA

76. Romanya toprakları, 1901 yılından bu yana yıllık ortalama sıcaklık değerinde 0,5°C seviyesinde bir artış görmüştür. Yıllık yağış miktarları, özellikle Romanya'nın iç ve Güney Doğu kesimlerinde düzenli bir biçimde düşüş sergilemiştir. Yaz günü sayısı artarken, kış günü sayısı azalmıştır. Kar katmanlarının kalınlığı Romanya'nın Kuzey Doğusu, Ortası ve Batısında ciddi miktarda azalırken, ülke çapında kırağı ve don olaylarının yıllık görülme sıklığı artmıştır.
77. Romanya için yapılan iklim tahminlerinde, yıllık ortalama sıcaklık seviyelerinin, özellikle yaz ve kış mevsimlerinde, orta ve uzun vadede istikrarlı biçimde yükselmeye devam edeceğini göstermektedir. Bu nedenle, ülkede ılıman bir iklim hakim olmaya devam edecek ve dört mevsim yaşanacak olsa da, ılıman iklim önümüzdeki 50-100 yıl içerisinde çok daha farklı bir hal almış olacaktır. Ülke seviyesinde, ortalama kış sıcaklıklarında 2°C, ortalama yaz sıcaklıklarındaysa 3°C'nin üzerinde bir artış meydana gelecektir. Sıcak hava dalgaları sık rastlanır bir olgu haline gelecek ve yapılaşma nedeniyle ısının güçlü hissedileceği şehirleri büyük oranda etkisi altına alarak insanların sağlığını tehdit eder hale gelecektir.
78. Sıcaklık artışından, yağış rejimindeki değişikliklerden ve olağanüstü hava olaylarından doğrudan etkileneneceği belirlenen sektörler arasında biyo çeşitlilik, tarım, su kaynakları, ormanlar, altyapı, turizm, enerji, endüstri, ulaşım, sağlık ve turizm faaliyetleri bulunmaktadır. Tüm bu sektörler için uyuma yönelik önlemler gerekli olsa da, besin güvenliği açısından tarımın öncelikli bir konumu vardır.
79. Temel mevzuat, çoğunlukla iklim değişikliği alanındaki çok taraflı çevre anlaşmalarını ve bu anlaşmaların uygulamaya konması için gereken strateji ve eylem planlarını kapsamaktadır. Genel çevre mevzuatı ise, iklim değişikliğinin farklı yönlerine atıfta bulunarak çevrenin korunması yanında, atmosferin korunması, iklim değişikliği, karbon ticareti, ulusal kayıt, ulusal envanter ve çevre iznine ilişkin genel gereklilikler, kontrol prosedürü ve kirliliğin önlenmesi ve kontrolü için entegre çabalar gibi konulara ayrılmış özel bölümlerde oluşmaktadır.
80. Enerji, ulaşım, tarım ve atık konusunda yapılan bazı kanunlar, iklim değişikliği bakış açısını içermekte veya ona atıfta bulunmaktadır. Bu kanunlar arasında; Romanya Enerji Verimliliği Fonu'nun oluşturulması ve işletilmesi; enerjinin verimli kullanılması; elektrik enerjisi; yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen enerjinin artırılması; atıkların düzenli depolanması; büyük yakma tesislerinin sebep olduğu salınımın sınırlandırılması; Orman İdare Kanunu; yeni bitki türlerinin korunması; tatlı su; dağlık alanlar; Romanya deniz suları vs. gibi hususlara ilişkin kanunlar/ hükümet kararları bulunmaktadır.
81. Çevre ve İklim Değişikliği Bakanlığı, iklim değişikliği alanında gerekli politikaların geliştirilmesinde ana sorumludur ve bu sorumluluğu; ulusal iklim değişikliği politikasını geliştirerek ve geliştirilen bu politikanın merkezi, bölgesel ve yerel seviyelerde uygulanmasına ilişkin faaliyetlerin koordinasyonunu sağlayarak, Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi ve İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı'nın uygulayarak ve güncelleyerek; diğer sektörel politikalar ile sera gazı salınımının azaltılmasına ilişkin politikaların uyumlu olmasını sağlayarak; salınımın miktarı ve azaltılmasına dair ulusal tahmin sistemini koordine ederek; BMİDÇS merkezi ve BMİÇDS nezdinde ve iklim değişikliği üzerine diğer uluslararası toplantılarda Romanya Hükümeti'nin temsilciliği görevlerini yürüterek; Kyoto Protokolü gereğince esnek mekanizmaların uygulanmasını sağlayarak ve AB'nin karbon ticaretine ilişkin mevzuatının ulusal mevzuata aktarılmasını ve buna ilişkin uygulamaların koordine edilmesini sağlayarak yerine getirmektedir.

82. 1996 yılında kurulan Ulusal İklim Değişikliği Komisyonu, danışma kurulu olarak, iklim değişikliği politikasının diğer sektörel politikalarla entegrasyonunu desteklemeyi ve Ulusal Bildirim ve SG emisyon envanterlerinin, Ortak Uygulama projelerinin ve karbon ticaretinin onaylanmasına ilişkin danışmalık hizmetleri sunmayı hedeflemektedir.
83. Mevcut çevre yönetmeliklerine göre, neredeyse tüm bakanlıklar kendi alanlarına ilişkin politikalarını çevre koruma (iklim değişikliği dahil) önlemleriyle birleştirmeye çabalamakta ve böylelikle kurumsal çerçevenin bir parçasını oluşturmaktadırlar.
84. 2005-2007 dönemini kapsayan, Romanya'nın ilk Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi belgesinde, iklim değişikliğine uyum konusu, "Etki, Zafiyet ve İklim Değişikliğine Uyum" başlığı altında vurgulanmış ve sözü edilen bölüm içerisinde iklim değişikliğine uyum gösterme çabalarının tarım, ormancılık, su yönetimi ve insan yerleşimleri üzerindeki etkisinden etraflıca bahsedilmiştir.
85. Romanya, 2008 yılında, AB'nin "Avrupa'da iklim değişikliğine uyum sağlamak - AB'nin eylem seçenekleri" başlıklı Yeşil Kitabı'na cevaben, iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlanmasına dair Rehber'i hazırlamıştır. Bu rehber, tarım, biyo çeşitlilik, su kaynakları, ormanlar, altyapı, inşaat ve kentsel planlama, ulaşım, turizm, enerji, endüstri, sağlık, dinence faaliyetleri ve sigortadan oluşan 13 önemli sektörde iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin getirdiği risklerin azaltılmasına yönelik tavsiyeleri içermektedir.
86. İklim değişikliğinin sınırlanması ve iklim değişikliğine uyum sağlanması konularını ele alan 2013-2020 dönemi yeni Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi, şu anda nihai onay aşamasındadır. Strateji'nin uyum sağlama kısmı, her sektörün ulusal stratejik ilkeler ile uyum içerisinde bağımsız eylem planları oluşturmaya imkan tanımak için bir eylem çerçevesi ve rehber sunmayı hedeflemektedir. Bu belge, önceliğe sahip sektörlerin temsilcileriyle yapılan görüşmeler, iklim değişikliğine uyum sağlanması çabaları içerisinde yer alan tarafların katıldığı enteraktif çalıştay, güncellenmiş öncelikli sektörler arasından seçilen bir grup ve her bir öncelikli sektöre yönelik tavsiyeler, iklim değişikliğine uyum sağlama çabalarına taraf olan önemli ulusal aktörler ve iklim değişikliğine uyum sağlama konusundaki mevcut durumun değerlendirilmesi ve kamu sektörü içerisindeki bilgi gibi önemli yeni bilgilerden faydalanarak 2005-2007 İklim Değişikliğinin Etkilerine Uyum Sağlamaya İlişkin Ulusal Strateji ve Rehberi'ni güncellemektedir.
87. İklim değişikliğinin olası etkileri, farklı ekonomik, sosyal ve çevresel sektörlerin zafiyet durumuna bağlıdır. Romanya'da, iklim değişikliğine uyum çerçevesinde ele alınması gereken 13 öncelikli sektör tespit edilmiştir, bunlar; endüstri, tarım ve balıkçılık, turizm, kamu sağlığı, altyapı, inşaat ve kentsel planlama, ulaşım, su kaynakları, ormanlar, enerji, biyo çeşitlilik, sigortacılık, dinence faaliyetleri ve eğitimidir.
88. Tarım konusuna ilişkin kısa ve orta vadeli çözümler arasında, tarımsal faaliyetlerin geliştirilmesi dönemlerinin ayarlanması; meyve bahçelerini dona karşı korunması veya hayvan barınaklarının havalandırma ve serinletme sistemlerinin geliştirilmesi gibi teknik çözümlerin belirlenmesi; büyüme mevsimi ve mevcut suya daha iyi uyum gösteren ve yeni hava koşulları ve nemliliğe dayanıklı kültürlerin ve türlerin seçilmesi, mevcut genetik çeşitlilikten ve biyoteknolojinin nimetlerinden yararlanarak ekinlerin yeni koşullara uyumunun sağlanması, haşerelere karşı mücadelede verimliliğin artırılması, su kayıplarının önlenmesi ve sulama tekniklerin geliştirilmesi yoluyla suyun etkin kullanımı, suyun geri dönüştürülmesi ve depolanması, toprak nemliliğini korumak için su tutulumunun geliştirilmesi, hayvanlara barınak sağlayan yer şekillerini koruyarak peyzaj düzenleme çalışmaları yapılması, sıcağa ve olağanüstü hava koşullarının beslenme

rejimlerinde sebep olduğu baskıya dayanıklı hayvan türlerinin kullanılması bulunmaktadır.

89. Taslak Strateji'nin ana bileşenleri olan iklim değişikliğinin sınırlanması ve iklim değişikliğine uyum sağlanması konuları, maliyet etkinliği en yüksek ve ekonomik olarak verimli önlemler alınarak iklim değişikliğinin etkileriyle mantıklı bir süre ve maliyet çerçevesi içerisinde mücadele edilmesini sağlamak için bir arada ele alınmaktadır. Aynı zamanda, bu iki konu, SG emisyonlarının azaltılmasına ilişkin uluslararası ve Avrupa taahhütlerini karşılamak ve iklim değişikliğinin hem insan hem de doğa sistemleri üzerindeki etkisini azaltmak için sektörel uyum stratejileri geliştirmek üzere uyumlulaştırılmıştır.

RUSYA

90. Rusya Federasyonu'nun topraklarının yarısından fazla bir kısmı sürekli donmuş toprak tabakasından oluşmaktadır. Bu toprakların çözülmesi veya tam tersine miktarının artması ülkenin gelişim stratejisinin uygulanmasını olumsuz etkileyebilir. Rusya'nın doğu kesimlerindeki nehirlerde, buzların yarattığı tıkanıklık sebebiyle sellerin sıklığı ve şiddeti artmıştır. Modern mevsimsel değişikliklerin nehirler üzerindeki etkilerinden biri de, kış mevsiminde neredeyse tüm ülkede su içeriğinin artmasıdır. Kış mevsiminde nehrin debisinde yaşanan artış, Kuzey Dvina nehrinin yukarı havzasından Don ve Volga nehirlerinin aşağı kollarına kadar Rusya'nın Avrupa'da yer alan topraklarında da görülebilir.
91. Küresel ısınma ile dağlardaki buzullar daha fazla eriyecek, bu da dağlardan aşağı data güçlü sellerin akmasına ve Kuzey Kafkasya ve Primorye gibi bölgelerde nehir taşkınlarının artmasına sebep olacaktır. Taşkınların şiddetinin artması, geçen yüzyıl içerisinde inşa edilen ve yeni koşullara göre tasarlanmamış olan yeraltı petrol ve gaz boru hatlarının hasar görmesine neden olabilir.
92. Büyük rezervlere akan su miktarı artacak ve bunun sonucunda da hidroelektrik santralleri etkilenecek, bu nedenle hidroelektrik santrallerinin inşası sırasında bu meselenin göz önünde bulundurulması gerekecektir. Suyun debisinde yaşanacak artışın sonuçları, yeraltı sularının veya sisin artması şeklinde ortaya çıkabilir. Güney Rusya'da yer alan bölgeler ise su kıtlığı ve suyun kalitesinin düşmesi gibi sorunlarla karşı karşıya kalacaktır. Rusya'daki içme suyu rezervleri genel olarak yeterli seviyededir. Yalnızca Baykal gölü gezegendeki tatlı su miktarının beşte birini barındırmaktadır. Asıl sorun, tatlı su kalitesinde yaşanan düşüştür.
93. Rusya, küresel ısınmadan da olumsuz etkilenecektir. Kar örtüsünün geniş çaplı erimesi nedeniyle güneş ışığının yansımaları artacak ve daha fazla ısınmaya neden olacaktır. İklim değişikliği tarım ve hayvancılık sektörleri etkilenecektir; bu da kuraklığa bağlı olarak fiyat dalgalanmaları, ekin kıtlığı, doğal bozukluklar, çiftçilerin iflası, Rusya gıda güvenliği Doktrini'nin hedeflerinin tutturulamaması, kırsal alanların geri kalması, kırsal kesimde işsizliğin artması ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılması için gerekli mali kaynağın bütçe üzerindeki yükünün artması gibi ciddi sosyal ve ekonomik sonuçlara neden olabilir.
94. Rusya'da şu anda tarım sektörünün iklim değişikliğine uyumunun sağlanmasına yönelik olarak doğrudan veya dolaylı olarak rehberlik eden belgeler şunlardır; Tarımın Geliştirilmesi ve Tarımsal Pazarların Düzenlenmesine Yönelik Devlet Planı, 2008-2012 yılları arasında ham maddeler ve gıda maddeleri, "Tarımsal sigortada devlet desteği"ne dair Federal Kanun, "2006-2010 ve 2013'e kadar olan dönemde tarımsal arazilerin toprak

verimliliğinin korunması ve restorasyonu ve Rusya'nın ulusal mirası olarak tarımsal topraklar" Ulusal Hedef Programı vb.

95. Rusya Federasyonu Ekonomik Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan Rusya Federasyonu'nun 2030 yılına kadar uzun vadeli sosyo-ekonomik gelişim tahminleri, iklim değişikliğini ve büyük ölçekli küresel bir eğilim olarak yeni enerji kaynaklarının ve enerji ve kaynak tedariki ile dünyanın geleceğini şekillendirecek bilimsel ve teknolojik eğilimlerin artan önemini belirtmektedir.
96. Küresel ve bölgesel iklim değişikliği tahminlerinin yapılması, Rusya Federasyonu Doğal Kaynaklar ve Çevre Bakanlığına bağlı olarak çalışan Rusya Federasyonu Hidrometeoroloji ve Çevre İzleme Hizmetleri'nin (RosHydromet) sorumluluğundadır. "RosHydromet", Küresel İklim ve Ekoloji Enstitüsü ve Rusya Bilimler Akademisi'ni de içeren bir araştırma kurumları ağı görevi de görmektedir. "RosHydromet" ve diğer ajanslar ve akademik kurumlar, mevcut programlar çerçevesinde, iklime ve bileşenlerine ilişkin olarak kayda değer miktarda sistemsel gözlem gerçekleştirmektedir.
97. Hükümet, 2010 yılında, Rusya'nın hidrometeoroloji ve ilgili alanlardaki 2030 yılına kadarki stratejisini (iklim değişikliği konuları dahil) onaylamıştır. Stratejinin uygulamaya konması, doğal tehlikelerden kaynaklanan ekonomik kayıpların azaltılmasını ve olumlu doğal ve iklim süreçlerinden faydalanılmasını sağlayacaktır.
98. Çevresel gelişim, devletin stratejik hedefiyle paralel olarak, sosyal ve ekonomik sorunların yeşil bir ekonomi sunularak çözülmesi, olumlu bir çevrenin sağlanması, biyo çeşitliliğin ve doğal kaynakların gelecek nesillerin ihtiyacını karşılamanın sağlanması, bireylerin sağlıklı bir çevreye sahip olma hakkının korunması, çevrenin korunması ve ekolojik güvenlik alanında hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi olarak tanımlanmıştır.
99. Çevresel gelişim alanındaki devlet politikası, Rusya Federasyonu Hükümeti'nin 18.12.2012 tarihli ve 2423-r sayılı Kararnamesi ile onaylanan Çerçevenin Uygulanması Eylem Planı ile uyumlu olarak yürütülmektedir. Rusya Federasyonu Doğal Kaynaklar ve Çevre Bakanlığı, ilgili kurumlarla birlikte, Federal Hükümet tarafından 27.12.2012 tarihinde 2552-p numarasıyla onaylanan Rusya Federasyonu 2012-2020 yılları arasındaki "Çevre Koruma" Devlet Programı üzerinde çalışmaktadır.
100. Devlet Programı'nın temel görevi, ekonominin çevresel performansının yükseltilerek çevre üzerindeki toplam insan etkisinin azaltılması olarak tanımlanmıştır. "Enerji tasarrufu ve enerji verimliliği"ne dair Federal Kanun ve enerjinin korunması ve enerji verimliliği Planı dahil, enerji tasarrufuna ve ekonominin geliştirilmesine yönelik bir dizi kanun hazırlanmıştır. Hedef, üretimdeki enerji yoğunluğunu 2020 yılına kadar en az %40 oranında azaltmaktır.
101. Rusya Devlet Parlamentosu'nun alt kanadında, çevre üzerindeki olumsuz etkinin azaltılması, atık yönetimi ve mevcut en iyi teknolojilerin kullanılmasını hedefleyen bir kanun paketi görüşülmektedir. Soçi'deki Olimpiyat Oyunları'nın enerji altyapısı gibi uluslararası öneme sahip büyük projelerin uygulamaya konması esnasında sürdürülebilir gelişim ilkeleri göz önünde bulundurulmuştur.
102. Rusya'nın "çevresel bağışçı" olarak küresel iklimin dengede tutulması yönündeki katkıları (ana sera gazı çukurları olan ormanlar pahasına) dikkate alınmalıdır. Rusya, sürekli bir biçimde çevreyi ve iklimi etkileyen büyük ölçekli uluslararası etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Bunlar arasında, Federasyon Konseyi ve Baykal Ekonomi Forumu tarafından düzenlenen Nevski Uluslararası Ekoloji Kongresi sayılabilir. Rusya Federasyonu, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Hükümetler

arası İklim Değişikliği Paneli gibi iklim araştırmalarına ilişkin uluslararası proje ve programlar içerisinde etkin bir biçimde yer almaktadır.

103.Rusya Federasyonu'nun uluslararası anlaşmalar çerçevesinde üstlendiği sorumlulukların getirdiği faaliyetleri etkin bir biçimde yürütmekte olduğu da not edilmelidir. İklim değişikliği konusunda nder kurum olan "RosHydromet" faaliyetlere katılması için geniş bir delegasyon oluşturmaktadır.

TÜRKİYE

104.Türkiye, iklim değişikliğinin çok ciddi çevresel ve sosyo-ekonomik sonuçlara yol açabilecek, çok yönlü ve karmaşık bir sorun olduğu ve bunun sebep olacağı etkilerin gelecek nesillerin yaşamını tehdit edecek en önemli sınamalardan biri haline geldiği bilinciyle, iklim değişikliğine neden olan sera gazı emisyonlarının azaltılmasının ve iklim değişikliği ile mücadele kapsamında uluslararası işbirliğinin öneminin farkındadır. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği ereve Sözleşmesi'nin (BMİDÇS) 2001 yılında Marakeş'te gerçekleştirilen 7. Taraflar Konferansı'nda alınan 26/CP.7 sayılı Karar sonucunda Türkiye'nin adı Sözleşmenin Ek-II listesinden silinmiş ve taraf lkeler, Türkiye'yi diğer Ek-I ülkelerinden farklı bir konuma taşıyan özel koşulları tanımaya davet etmiştir.

105.Bu kararın ardından, Türkiye BMİDÇS'ye 24 Mayıs 2004 tarihinde taraf olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin Kyoto Protokolü'ne katılmasının uygun bulunmasına ilişkin 5836 sayılı Kanun ise 17 şubat 2009 tarih ve 27144 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Türkiye'nin Kyoto Protokolü'ne taraf oluşunu bildiren "Katılım Belgesi", ilgili Bakanlar Kurulu Kararı'nın 13 Mayıs 2009 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmasının ardından 28 Mayıs 2009 tarihinde Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreterine sunulmuş ve Türkiye Cumhuriyeti 26 Ağustos 2009 tarihinde Protokol'e de taraf olmuştur. Türkiye'nin Kyoto Protokolü kapsamında emisyon azaltım hedefi bulunmamaktadır.

106.Türkiye, buna rağmen enerji verimliliği, yenilenebilir enerji kaynaklarının teşviki, ulaştırma ve atık yönetimi gibi konularda emisyon azaltımına yönelik olarak oldukça yoğun faaliyetlerde bulunmektedir. İlaveten, gönüllü emisyon piyasasının yaygınlaştırılması ve zorunlu piyasalara entegrasyon konusunda da aktif çaba sarf etmekte ve emisyon azaltım potansiyelinin belirlenmesine yönelik projeler yürütmektedir.

107.Bu Bildirim, Türkiye'nin BMİDÇS'ne taraf olduğundan bu yana hazırladığı İkinci, nc, Dördüncü ve Beşinci Ulusal Bildirim, Kyoto Protokolü'ne taraf olduğundan bu yana ise hazırladığı ilk Ulusal Bildirimdir. Bildirim, BMİDÇS'nin Ek-1 ülkelerine yönelik Ulusal Bildirim Hazırlama Kılavuzu (FCCC/ CP/1999/7) ile Kyoto Protokolü Madde 7.2'de belirtilen raporlama gereklilikleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

108.Türkiye'nin İlk Ulusal Bildirimi (İUB) 20 şubat 2007 tarihinde BMİDÇS Sekreteriyasına sunulmuş ve Uzman Değerlendirme Ekibi (UDE) tarafından Eylül 2008 - Ağustos 2009 tarihleri arasında incelenmiştir. UDE tarafından hazırlanan detaylı inceleme raporunda yer alan bulgular, BUB'un hazırlanmasında dikkate alınmıştır. BUB'ta, özellikle İUB'nin sunulmasından bu yana gerçekleşen değişikliklere odaklanılmıştır.

109.Türkiye'nin BMİDÇS kapsamındaki yükümlülükleri dikkate alınarak, iklim değişikliği ile mücadele çalışmalarının koordine edilmesi amacıyla 2001 yılında "İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu (İDKK)" oluşturulmuştur. 2004, 2010 ve 2012 yıllarında yeniden yapılandırılan Kurula ilgili kamu kuruluşlarının yanı sıra özel sektör ve sivil toplum temsilcileri de dahil olmuştur.

110. İklim değişikliği konusundaki en temel politika dokümanı, Çevre ve Orman Bakanlığı koordinasyonunda İDKK üyesi kurum ve kuruluşlarla beraber, ilgili tüm kamu kurumları, özel sektör temsilcileri, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin etkin katılımı ile hazırlanan Ulusal İklim Değişikliği Strateji Belgesi'dir (İDES). 2010-2020 yıllarını kapsayan Strateji Belgesi, Mayıs 2010 tarihinde Yüksek Planlama Kurulu tarafından onaylanmıştır.
111. İklim değişikliği ile mücadelede rehberlik edecek olan Strateji Belgesi, BMİDÇS'nin "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar" ilkesi çerçevesinde, Türkiye'nin ulusal imkanları ve uluslararası finansman ve hibelerin ulaşılabilirliği ölçüsünde gerçekleştireceği azaltım, uyum, finansman ve teknoloji politikalarını içermektedir.
112. İDES ve 9. Kalkınma Planında hazırlanması öngörülen İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı (İDEP), ÇŞB koordinasyonunda İDKK üyeleri ve geniş bir paydaş grubuyla birlikte hazırlanmış ve Temmuz 2011'de yayınlanmıştır. İDEP, Strateji Belgesinde yer alan hedefler ve eylemler için sera gazı emisyon kontrolü ve iklim değişikliğine uyum ana başlıkları altında sektörel alt eylemler sunmakta ve bunların hayata geçirilebilmesi ile ilgili olarak sorumlu kurum/kuruluşlar ve zamanlamayı tanımlamaktadır.
113. Yenilenebilir enerji destekleri, yatırımlarda devlet yardımları, Avrupa Birliği (AB) adaylık süreci, karbon piyasaları, araştırma ve geliştirme (Ar-Ge), eğitim ve farkındalık artırma gibi konular birden fazla sektörde fayda sağlayan kesişen konulardır.
114. Türkiye, her ne kadar Kyoto Protokolü'nün emisyon ticaretine konu olan esneklik mekanizmalarından yararlanamıyorsa da, bu mekanizmalardan bağımsız olarak işleyen, çevresel ve sosyal sorumluluk ilkesi çerçevesinde kurulmuş Gönüllü Karbon Piyasası'na yönelik projeler 2005 yılından beri geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. 2011 yılı sonu itibari ile gönüllü piyasada geliştirilmiş olan toplam 178 projenin yıllık sera gazı azaltım potansiyeli 12 milyon ton CO₂ eşdeğeri civarındadır.
115. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (ÇŞB) tarafından hazırlanan ve 2010 yılında yürürlüğe giren Sera Gazı Emisyon Azaltımı Sağlayan Projelere İlişkin Sicil İşlemleri Tebliği ile Gönüllü Karbon Piyasalarına yönelik geliştirilen ve yürütülen projelerin kayıt altına alınması hedeflenmiştir. Karbon Piyasasının kurulmasına yönelik çalışmaların yapılması konusunda, 2009 yılında yürürlüğe giren İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı ile İDEP'de de çeşitli hedef ve eylemler yer almaktadır.
116. Türkiye'nin Sera Gazı Ulusal Envanteri'ne göre, 2009 yılında yakıtların yanmasından kaynaklanan emisyonların toplam emisyon miktarındaki payı %75,3'dür. Bu miktarın %17'si ulaştırma, %19,9'u imalat sanayi ve inşaat sektörü, %26,2'si diğer sektörler ve %36,9'u çevrim ve enerji sektöründe yakıtların yanmasından kaynaklanmaktadır. Enerji tüketiminden kaynaklanan emisyonların kontrol edilmesine yönelik olarak öne çıkan politikalar, enerji verimliliğinin artırılması ve elektrik üretiminde yenilenebilir enerji kaynak payının artırılmasıdır.
117. 2011-2014 yıllarını kapsayan Sanayi Strateji Belgesi'nde çevre konusundaki politikalar, düşük karbon ekonomisine ve sanayide temiz üretim süreçlerine geçişin desteklenmesi ve bu konuda bilgilendirme faaliyetlerine ağırlık verilmesinin yanı sıra, eko-verimlilik programlarının ülke genelinde uygulamasının yaygınlaştırılması olarak belirtilmiştir. Eko-tasarım ve eko-etiketleme konusunda yasal düzenlemeler kısmen tamamlanmıştır.
118. Türkiye'de, "Ulusal Temiz Üretim ve Ekoverimlilik Merkezi" kurulması çalışmaları, ÇŞB koordinasyonunda 2008-2011 yılları arasında hayata geçirilmiş olan MDG-F (Binyıl Kalkınma Hedefleri Fonu) 1680 Türkiye'nin İklim Değişikliğine Uyum Kapasitesinin Geliştirilmesi BM Ortak Programı hedeflerinden birisi olarak Birleşmiş Milletler Sınai

Kalkınma Teşkilatı (UNIDO), Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) ve Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yürütülmüştür. Merkezin kurulmasına yönelik faaliyetlere Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bünyesinde kurulan Verimlilik Genel Müdürlüğü tarafından devam etmektedir.

119. Sanayi sektöründe teknoloji ihtiyacını belirlemeye yönelik olarak "Teknoloji İhtiyaç Değerlendirmesi" (Technology Need Assessment- TNA) Projesi Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından 2012 yılında başlatılmıştır.
120. İklim değişikliği ve tarımla ilgili konulardaki Ar-Ge çalışmaları, başta Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı olmak üzere diğer ilgili kamu kurumları, uluslararası kuruluşlar, üniversiteler, belediyeler ve sivil toplum örgütleri tarafından yürütülmektedir.

UKRAYNA

121. İklim değişikliği konusunda devlet politikası geliştirilmesi ve uygulanması konusundaki sorumluluk Ukrayna Çevre ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı'na verilmiştir. Ukrayna Yüce Rada'sı, 29 Ekim 1996 tarihinde Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çevre Sözleşmesi'ni onaylamış ve BM prosedürlerine uygun olarak Ukrayna 11 Ağustos 1997 tarihinde bu Sözleşme'nin bir tarafı haline gelmiştir. Ukrayna, 15 Mart 1999 yılında Kyoto Protokolü'nü imzalamış ve Protokol, 4 Şubat 2004 yılında Ukrayna Yüce Rada'sı tarafından onaylanmıştır.
122. Şu anda iklim değişikliği alanında Ukrayna'da yürürlüğe olan iki kanun vardır; Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin Onaylanmasına Dair Kanun ve Kyoto Protokolü'nün Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne Uygunluğunun Onaylanmasına Dair Kanun.
123. Kyoto Protokolü'nün Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi hükümlerine uygulanmasına yönelik ilk Ulusal Eylem Planı, 18 Ağustos 2005 tarihli ve 346 sayılı Ukrayna Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilmiştir. Bu belge, Çevre ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı'nın himayesinde hazırlanmış olup özellikle insan kaynaklı salınım ve sera gazı emilim hacminin değerlendirilmesine yönelik ulusal sistemin geliştirilmesi, insan kaynaklı salınım ve sera gazı emilimi ulusal envanteri hakkında raporların doğru biçimde hazırlanması ve Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Sekreteryası'na sunulması, Ukrayna genelinde genel mekanizmaların uygulamaya konması için uygun bir ortam oluşturulması, insan kaynaklı salınımın ve sera gazı emiliminin izlenmesine yönelik ulusal bir sistemin kurulması, insan kaynaklı salınım ve sera gazının emilimi hakkında ulusal elektronik veri bankası geliştirilmesi vb. gibi konulara yoğunlaşmıştır.
124. Ukrayna Yüce Rada'sı 2010 yılında 23 Eylül 2010 tarihli sera gazı salınımı ve kuyular aracılığıyla bertaraf yönetimi hakkında Yönetmelik'e dair 4750 sayılı kanun taslağını görüşmüştür. Kanun taslağı, ulusal sera gazı salınımı ticaretinin kurulması ve işletilmesi ve Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü çerçevesindeki yükümlülüklerin Ukrayna tarafından uygulamaya konmasının sonuçlarının yasal, ekonomik ve organizasyonel temellerini oluşturmayı hedeflemektedir. Bu taslağın 21 Ekim 2010 tarihinde başka bir kanun taslağına eklenmesine karar verilmiştir.
125. 2013 yılında Devlet Çevre Yatırım Ajansı, sera gazı emisyonlarının izlenmesi, raporlanması ve doğrulanmasına yönelik bazı organizasyonel konular hakkında bir kanun taslağı hazırlamıştır. Şu anda bu kanun taslağı yürütme organının merkezi kurumları tarafından görüşülmektedir.

126. Ukrayna'da yer alan tüm işletmeler, dernekler ve kurumlar için enerji tasarrufunun yasal, ekonomik, sosyal ve çevresel temellerini oluşturan Enerji Tasarrufuna Dair Kanun'un yanı sıra, tüm Ukrayna vatandaşları için Enerji Tasarrufu Teşviki Önlemleri Kapsamında Ukrayna Mevzuatındaki Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Alternatif Yakıt Türlerine Dair Kanun, Alternatif Enerji Kaynaklarına Dair Kanun, Kombine Isı ve Elektrik Üretimi (Kojenerasyon) ve Artık Enerji Potansiyeli'nin Kullanılmasına Dair Kanun gibi bir dizi kanun ve yönetmelik, enerji tasarrufu, enerji verimliliğinin artırılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı gibi konularda ilgili önlemlerin alınmasına yönelik yasal çerçeveyi oluşturmaktadır.
127. Ukrayna'nın Enerji Topluluğu Kuruluşu Anlaşması'na Taraf Olmasının Onaylanmasına Dair Kanun çerçevesinde, Ukrayna, 2012 yılı sonunda Enerji Topluluğu'nun bir üyesi olarak 2020 yılına kadar toplam enerji tüketiminin %11'sini yenilenebilir enerji kaynaklarından elde etme yükümlülüğünü üstlenmiştir.
128. Ukrayna'daki işletmeler, 2011 yılından beri, bir anlamda karbondioksit ve metan ile azot oksit gibi sera gazlarından oluşan hava kirleticilerinin salınımının ücreti olan bir çevre vergisi ödemektedir. Diğer yandan, bu verginin, Ukrayna Vergi Kanunu Madde 243.4 ile her 1 ton salınım için 0,2 UAH oranında sınırlanmış olması, işletmeleri salınım seviyelerini düşürme konusunda teşvik etmekten uzaktır.

V. SONUÇLAR

129. İklim kaynaklı sorunların küresel yapısı, bu sorunlara uluslararası düzeyde çözüm aranmasını gerektirmektedir. Uluslararası toplum, ortak çabanın önemini kavrayarak, küresel ısınma ve sonuçlarıyla mücadele etmeyi hedefleyen ilk uluslararası anlaşma olan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ni 1992 yılında kabul etmiştir. Sözleşmeye ek olarak 1997 yılında kabul edilen Kyoto Protokolü ile sanayileşmiş ve geliştirmekte olan ekonomilere sahip ülkeler, 1990 yılı temel alınarak, anlaşmanın ilk döneminde (2008-2012) insan kaynaklı ulusal sera gazı salınımlarını belirli ölçülerde düşürmeyi taahhüt etmiştir. Kyoto Protokolü, protokolün ilk taahhüt döneminin ardından ikinci bir dönemin başlamasını öngörmekte ve bu döneme ilişkin müzakereler devam etmektedir.
130. İklim değişikliğinin sınırlanması yalnızca küresel ölçekte değil, ulusal, bölgesel ve yerel ölçeklerde de harekete geçilmesini, hükümetlerin, işletmelerin ve bilimsel ve kamu kurumlarının çabalarının birleştirilmesini gerektirmektedir. Birçok ülke, sera gazı salınımlarını düşürmeye yönelik ulusal ve bölgesel programlar geliştirmekte ve küresel iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine uyum sağlamaya çalışmaktadır.
131. Bugün, küresel iklim değişikliğinin dünya üzerindeki etkilerinin azaltılmasına yönelik etkin önlemlerin alınması için uluslararası çerçeve içerisinde güçlü uluslararası işbirliğine ihtiyaç vardır. Ülkeler arasında bölgesel ve yerel ölçeklerde işbirliği yapılması, iklim değişikliği hususunun etkin ve verimli biçimde ele alınması için kayda değer önem taşımaktadır. KEİ üye devletleri, uluslararası örgütler ve sivil toplum kuruluşları ile birlikte somut sonuçlar verecek yapıcı bir diyalog içine girmelidir.
132. Kirilenmiş alanların rehabilitasyonu ve özellikle çevre sorunlarının önlenmesi, hafifletilmesi ve azaltılması için KEİ üye ülkelerinde etkin çevre politikalarının uygulanması gerekmektedir.